

JOKE VAN LEEUWEN

Beginne- lingen

De jonge
jaren van 24
opmerkelijke
mensen uit
de hele wereld

QUERIDO

WANGARI MAATHAI

het meisje dat van de natuur hield

Wangari Maathai werd in 1940 geboren in het Keniaanse dorp Ihithe, ten zuiden van de meer dan vijfduizend meter hoge berg Kirinyaga, die nu meestal Mount Kenya wordt genoemd. Haar ouders, die bij de grote bevolkingsgroep van de Kikuyu hoorden, woonden in het centrale hoogland, waar ze op de vruchtbare akkers mais, bonen en andere gewassen verbouwden. Ook hielden ze koeien, geiten en schapen. Geiten waren heel lang een betaalmiddel geweest, maar dat was veranderd toen de Engelsen van Kenia een kolonie maakten en er de baas gingen uithangen. Zij wilden dat er alleen nog maar met geld werd betaald.

In het lemen huisje van Wangari en haar familie was geen elektriciteit en stromend water, maar de regen die er vaak genoeg uit de lucht viel was schoon en bruikbaar, ook om van te drinken. De moessontijd begon in maart, en in juli werd het er altijd mistig. De kinderen gleden graag van de modderige hellingen af. Als het zacht regende, zeiden hun ouders tegen hen: 'Ga maar naar buiten, net als de gewassen zullen jullie van zo'n buitje groeien.'

Soms vielen er hagelstenen, dan sabbelden ze erop of knikkerden ermee.

De velden droogden nooit uit en honger kenden ze niet.

De Engelsen kwamen toen Wangari's grootouders nog jong waren. Eerst de handelaars en de missionarissen die het geloof van de bevolking wilden vervangen door het christelijke geloof, en daarna landbouwers die grote boerderijen neerzetten in gebieden die van de Kikuyu waren. Velen van hen werden verdreven naar reservaten, waar de grond minder vruchtbaar was. De Engelsen stichtten scholen, maar als je niet eerst christelijk werd, mocht je daar niet naartoe. Ze gaven de dorpen en de bergen Europese namen die de Keniaanse kinderen hoorden te kennen.

Toen in 1914 de Eerste Wereldoorlog begon, moesten jonge Afrikaanse mannen met de Engelsen meevechten tegen de Duitsers en de Italianen die in Afrika zaten. Als een zoon niet wilde, moesten de ouders hem aangeven. Een oom van Wangari verstopte zich tussen hoog opgeschoten struiken bij een waterval. Daar bracht zijn moeder, Wangari's oma, hem elke dag eten. Maar de Engelsen kregen vermoedens en zetten haar onder druk, ze dreigden al haar koeien en geiten af te pakken, en zonder die dieren konden Wangari's opa en oma niet goed overleven. Daardoor ging ze overstag en vertelde ze waar haar zoon verstopt zat.

Wangari's opa zei: 'Die komt wel weer terug.'

'Nee,' huilde haar oma, 'die komt niet meer terug.'

Ze kreeg gelijk. Veel te veel mannen en jongens van de Kiyuku kwamen niet meer levend terug. Wangari's grootouders hebben nooit een bericht ontvangen of een vergoeding gekregen, niet in geld en niet in geiten.

Wangari's moeder was dun, lang en taai. Makkelijk was ze ook. Wangari had nooit ruzie met haar. Haar moeder was een keer

hun erf in Ithithe aan het bezemen terwijl zij zingend tegen een muur geleund stond, en ze zei niet eens dat Wangari uit de weg moest gaan, ze veegde zonder enig commentaar om haar blote voeten heen.

Haar vader was zo sterk dat hij geen krik nodig had om een autoband te verwisselen, wat hem te pas kwam toen hij chauffeur en automonteur werd.

Hij had besloten om naar een van de grote boerenbedrijven van die Engelse kolonisten te gaan, nu die een belasting hadden ingevoerd waar geld voor nodig was in plaats van geiten.

Mannen die voor de kolonisten gingen werken, konden maar één keer in de drie maanden of soms zelfs maar één keer per jaar naar huis. Toen Wangari drie jaar was, besloot haar moeder daarom met de kinderen naar hun vader toe te gaan, die honderdvijftig kilometer verderop in de buurt van Nakuru voor een zekere meneer Neylan werkte. Haar vader pachtte er ook wat akkerland, al kon die Neylan hem er zo weer af jagen als hij daar zin in had. Hij verbouwde er mais, en was verplicht zijn oogst alleen aan Neylan te verkopen, voor te weinig geld ook nog, waarna die er op de markt veel meer voor kreeg. Als chauffeur werd Wangari's vader trouwens niet altijd met geld betaald, maar soms ook met maisbloem en melk.

Zo kwam Wangari in Nakuru te wonen. Haar vader had er, haar moeder meegerekend, vier vrouwen, wat niet ongebruikelijk was. Hij woonde apart, in een rond huisje van klei en hout met een schuin rieten dak, terwijl zijn vrouwen ook elk hun eigen huisje hadden. Soms bracht Wangari eten naar hem toe, maar

ze mocht nooit blijven, want alleen jongens en mannen mochten bij hem op bezoek komen.

Het was donker in de huisjes. Wangari's bed bestond uit houten planken waarop zakken lagen die gevuld waren met bladeren en gras. En ook in Nakuru hadden ze geen elektriciteit en stromend water.

Bij de poort werd elke avond een vuur gemaakt. Haar vader zat daar dan met zijn vrienden en sloot die poort als er niemand meer buiten het erf was. Wangari wist dat, het gaf haar een veilig en beschermd gevoel.

Haar vader sprak vier talen en bemiddelde zo tussen de Kenianen die voor meneer Neylan werkten en uit verschillende gebieden kwamen. De Engelsen gebruikten die verschillen juist om verdeeldheid te zaaien. Door hun komst hadden veel Kenianen ook kennisgemaakt met een andere manier van eten. Zout, bietsuiker, vetten en oliën brachten nieuwe ziektes waar ze voor die tijd nooit last van hadden gehad.

De kolonisten bedachten ook verboden waar ze zelf voordeel uit haalden. Zo mochten Kenianen geen thee en koffie voor de verkoop verbouwen, dus waren het alleen de Engelsen die daar geld aan verdienden.

Op een keer, toen haar vader in het huis van Neylan bezig was en Wangari hem opzocht, ontdekte ze daar een kast die helemaal volhing met jurken in allerlei kleuren. Zoveel jurken had ze nog nooit bij elkaar gezien. Ze dacht: hoe zit dat? Die vrouw van meneer Neylan heeft toch ook maar één lijf?

Wangari's moeder wilde na een paar jaar weer terug naar Ithithe. Wangari en een kleine zus gingen met haar mee. Een andere zus bleef bij haar vader.

Vroeg in de ochtend namen ze de bus, die al afgeladen vol was met mensen en geiten en een enorme berg vastgesjorde bagage op het dak.

Onderweg zagen ze zebra's, giraffes, antilopen, en af en toe een buffel.

De reis duurde de hele lange dag. Toen de avondschemering inviel, bereikten ze Nyeri. Ze mochten in het huis van de buschauffeur overnachten en hoefden daar niks voor te betalen.

De volgende dag liepen ze van Nyere naar Ithithe. Wangari ging voorop, haar moeder droeg haar kleine zusje in een draagdoek op haar rug en hun bagage op haar hoofd. Zo daalden ze met z'n drieën naar de vlakte af, waar Wangari de bananenbomen en de akkers met suikerriet weer zag, en het eindeloze machtige bos in de verte.

Over een smal pad met aan weerszijden dichte begroeiing naderden ze het huis van Wangari's opa.

Hij was heel blij zijn dochter en kleindochters terug te zien, en legde bij wijze van begroeting zijn hand op Wangari's voorhoofd en dat van haar zusje. Daarna kwam hij met gierstdrank aanzetten. Ze kregen geen tijd om uit te puffen van de reis, want al gauw haastten de kinderen van een oom en mensen uit de buurt zich naar hen toe.

Die dag zag Wangari ook haar overgrootmoeder weer, die al vijfennegentig jaar was en nooit in haar leven ziek was gewor-

den. Haar overgrootmoeder geloofde zoals veel anderen dat ze na haar dood naar de zielen van haar voorouders zou gaan en dat vond ze geen verkeerd vooruitzicht.

In Ithithe was er in de jaren dat Wangari weg was geweest, niet veel veranderd. Er waren wat brommers en auto's bij gekomen en wat wegen verhard, maar elektriciteit en stromend water hadden de inwoners nog steeds niet. Elke avond werd het eten vers van het land gehaald, en ze dronken de melk die hun koeien en geiten gaven. Sinds jaar en dag aten ze vegetarisch.

Wangari leerde een eigen moestuintje bij te houden. Als het regende, pootte ze er zoete aardappelen en zaaide ze bonen, mais en gierst. Ze had weinig geduld en schepte al gauw zaadjes uit de grond om te kijken of het al opschoot met het ontkiemen.

'Laat het maar gebeuren,' zei haar moeder, 'het groeit vanzelf.'

De kolonisten hadden hun oog laten vallen op het mooie bos dat Wangari in de verte had zien liggen toen ze afdaalde naar haar geboortedorp. Ze kaptten er veel te veel bomen om, ze begonnen er akkers en zetten er andere bomen neer die sneller groeiden, zodat ze het hout eerder konden verkopen, maar die bomen hadden minder diepe wortels en hielden het regenwater niet goed vast.

In Ithithe woonden geen kolonisten, in Nyeri wel. De Engelsen waren er de baas. Ze wezen aan wie bij hen in dienst kwamen. Die Kenianen werden door de bevolking gewantrouwd.

Wangari's oudere broers zaten in Nyeri op school en woonden er bij een oom. Op een keer, toen ze naar huis waren gekomen,

vroegen ze: 'Waarom gaat Wangari niet naar school?'

'Ja, waarom eigenlijk niet,' zei hun moeder.

Wangari kreeg een lei om op te schrijven, een werkboek, een potlood en een schooltas. Een neef van haar deed in zijn schrift voor hoe schrijven ging en daarna gumde hij alles weer uit. Dat er woorden verschenen en weer verdwenen maakte diepe indruk op haar.

'Dat leer je straks ook op school,' zei hij plechtig.

Wangari leerde lezen, schrijven en uitgummen in een school met muren van gedroogde modder, vloeren van gestampte aarde en een golfplaten dak, waar ze in de natste en mistigste maanden zat te rillen van al dat vocht. De kinderen kregen les in het Kiyuku en in het Swahili. Ze kregen rekenen en aardrijkskunde, en soms een pak slaag. Toen Wangari elf was, begonnen de lessen Engels. De leraar, met een korte witte broek aan en dikke witte kuiten, zei: 'I am going to the door', terwijl hij naar de deur liep en de leerlingen herhaalden: 'I am going to the door,' terwijl ze bleven zitten.

Intussen hielp Wangari haar moeder elke dag. Ze werkte op het land en haalde brandhout. Ze woelde graag in de vruchtbare aarde en genoot van de ongeschonden natuur dicht bij haar dorp. Er was een beekje met water dat zo helder uit de aarde opborrelde dat ze er voorovergebogen van kon drinken. Vergeefs probeerde ze de kikkervisjes die ze erin zag zwemmen bij hun staartje te pakken. En ze hield van de oude bomen die schaduw gaven.

Aan het eind van de middag was de lucht lekker fris en daarna werd het snel donker. Vaak aten ze, met familie en vrienden erbij,

onder de heldere sterrenhemel, terwijl ze verhalen vertelden of elkaar lieten weten hoe hun dag was geweest.

Wangari's broers en haar moeder besloten dat ze na de basisschool samen met een nichtje naar de middenschool voor meisjes in Nyeri zou gaan. Die school, met een internaat, was opgericht door Italiaanse katholieke zusters. Haar moeder hoopte wel dat ze daar geen katholieke non van haar zouden maken. Ze knipte de haren van haar dochter kort en naaide een nieuwe jurk. Schoenen had Wangari nog nooit gehad, die zou ze pas vier jaar later voor het eerst dragen.

Met een houten kistje op haar rug, dat met een band om haar hoofd op zijn plaats werd gehouden, vertrok ze samen met haar nichtje naar de nieuwe school. Na een dag lopen kwamen ze aan bij een stenen gebouw in Italiaanse stijl. Voor het eerst zagen ze nonnen in lange witte habijten.

In een slaapzaal met dertig andere leerlingen kregen ze ieder een houten bed, dat kraakte als ze zich erin omdraaiden.

Elke ochtend werden ze al vroeg met een bel gewekt. Dan moesten ze in het Engels een gebed opzeggen. In de pauzes en in het weekend beoefenden ze allerlei buitenlandse sporten. Elke avond boenden ze hun vuile voeten schoon en daarna was het in de slaapzaal kletsen en lachen met al die nieuwe vriendinnen.

Omdat de school geld kostte, nam Wangari's oudste broer naast zijn studie baantjes aan. Regelmatig kwam hij bij haar langs, maar van de school mocht dat maar één keer per maand. Als hij vaker kwam, werd hij weggestuurd en kreeg ze hem niet te zien.

De leerlingen mochten op school alleen Engels praten. Hun eigen taal werd verboden. Het leek of alles wat Wangari van haar ouders en grootouders had meegekregen niet meer de moeite waard was. Maar gezellig was het wel met de andere meiden. Een van haar medeleerlingen schreef naar huis dat ze het heel fijn hadden met elkaar. Ze gebruikte daarvoor een positieve uitdrukking uit haar eigen taal: dat ze er vuur te eten kregen.

De nonnen wilden weten wat ze schreef, maar kenden de uitdrukking niet.

'Jullie krijgen hier nooit vuur te eten,' zeiden ze verontwaardigd. 'Hebben we jullie ooit vuur laten eten? Nee toch? Waarom schrijf je dat dan?!'

Na de High School kreeg *Wangari Muta Maathai* een beurs om in de Verenigde Staten biologie te studeren. Later richtte ze de milieuorganisatie Green Belt Movement op. Ze betrok arme vrouwen bij de projecten die ze startte.

In heel Afrika werden door haar initiatief veertig miljoen bomen geplant. Die hielden de bodem vast en brachten zaden voort.

Wangari Maathai kreeg veel erkenning, maar ook veel tegenwerking.

In 2004 ontving ze de Nobelprijs voor de Vrede, omdat ze zoveel had gedaan voor duurzame ontwikkeling, democratie en vrede.

Ze stierf in 2011.